

Dedičstvo Rudolfa Hessa

Mark Weber

Večer 10. mája 1941 sa zástupca Führera Tretej Ríše vydal na tajnú misiu, ktorá mala byť jeho poslednou a najdôležitejšou. Pod pláštikom temnoty Rudolf Hess odštartoval s neozbrojeným bombardérom Messerschmidt 110 z letiska Augsburg a namieril krížom cez Severné more do Británie. Jeho plánom bolo vyjednať mier medzi Nemeckom a Britániou

O štyri hodiny neskôr, po úspešnom vyhýbaní sa britskej protiletectkej paľbe a prenasledujúcemu Spitfire, Hess zoskočil padákom, po prvýkrát vo svojom živote, a vyvrtol si členok na škótskom poli. Udivený farmár našiel zraneného pilota a odovzdal ho miestnej jednotke domobrany.(poznámka 1)

Winston Churchill okamžite odmietol Hessovu mierovú ponuku a uväznil ho ako vojnového zajatca, aj keď došiel neozbrojený a z vlastnej vôle. Rudolf Hess, vyslanec mieru, mal zostať väzňom až do svojej smrti v auguste 1987 vo veku 93 rokov.

Pre mnohých smrť niekdajšieho zástupcu Führera a posledného prežijúceho člena Hitlerovho vnútorného kruhu jednoducho znamenala víťaný koniec hroznej éry. Ale jeho skutočné dedičstvo je niečo oveľa odlišnejšie. Strávil 46 rokov – polovicu svojho života – za mrežami, ako obeť spravodlivosti krutého víťaza. Viac než ktokoľvek iný, Rudolf Hess symbolizuje pomstychtivosť a pokrytectvo Norimberského tribunálu.

Misia

Hess bol hlboko otrasyený britským vyhlásením vojny proti Nemecku v septembri 1939. S Hitlerovým súhlasom zahájil o pár mesiacov tajné úsilie na vyjednanie mierovej dohody medzi dvoma „bratskými germánskymi národmi“ prostredníctvom britských úradníkov v neutrálnom Portugalsku a Švajčiarsku.(poznámka 2) Keď táto snaha zlyhala, Hess začal s prípravami svojho letu do Británie, čo bola bezpochyby úprimná, no snád' naivná snaha vo vojne medzi jeho milovanou domovinou a národom, ktorý veľmi obdivoval.

„Môj príchod do Anglicka týmto spôsobom je, ako zisťujem, tak nezvyčajný, že nikto ho len tak ľahko nepochopí“, povedal Hess britskému predstaviteľovi pár týždňov po lete. „Bol som konfrontovaný veľmi ťažkým rozhodnutím. Nemyslím si, že by som došiel k mojej konečnej voľbe [letieť do Británie], pokiaľ by som neustále nemal pred svojimi očami rad detských rakiev s plačúcimi matkami, anglickými i nemeckými, a ďalší rad rakiev matiek s plačúcimi deťmi za nimi.“(poznámka 3)

Aj keď existovala malá šanca, že by Hessova misia mohla uspieť, niektoré aspekty jeho letu a jeho dôsledku zostávajú nejasné. Britská vláda uskutočnila mimoriadny krok zapečatenia desiatok Hessových dokumentov, aby boli vydané až v roku 2017. Sefton Delmer, predstaviteľ britských propagandistických vysielaní do Nemecka počas vojnového obdobia, špekuloval, že britská vláda mohla mať dobré dôvody na utajenie: (poznámka 4)

V tom čase Churchill neuverejnili nič o Hessovom prípade; ten bol prejdený mlčaním. V Británii existovala veľká mierová skupina a Churchill sa pravdepodobne obával, že táto skupina by ho zvrhla z jeho premiárskeho kresla, pretože nesúhlasil s Hessovými mierovými návrhmi.

Spravodlivosť víťaza

Na konci vojny bol Hess prevezený do Norimbergu, aby bol súdený, spolu s ďalšími nemeckými vodcami, Spojenými Štátmi, Britániou, Sovietskym Zväzom a Francúzskom, ako jeden z „hlavných vojnových zločincov“.

Aj keď sa s Hessom zabchádzalo azda nespravodlivejšie než s kýmkoľvek iným na procese v Norimbergu, samotný Tribunál bol pochybnej legálnej a morálnej povahy. Mnoho prominentných ľudí v Amerike i Európe poukázalo na to, že proces porušoval dva základné princípy.

Po prvé, išlo o proces víťazov voči porazeným. Víťazi boli svojimi vlastnými zákonodarcami, žalobcami, sudcami, údajnými obeťami a, čiastočne, komplicmi (v prípade Sovietov, v rozdelení Poľska).

Po druhé, obvinenia boli vo vhodne dobe vynájené a definované ex post facto.

Predseda Najvyššieho súdu USA Harlan Fiske Stone nazval procesy podvodom. „[Hlavný žalobca Spojených Štátov] Jackson je vzdialený, prevádzkujúci svoje prvotriedne lynčovanie v Norimbergu.“ písal Stone. „Nevadí mi, čo koná voči nacistom, ale nenávidím pozerat' sa na predstieranie, že vedie súd a súdne jednanie podľa zvykového práva. Ide o príliš pokrytecký podvod, aby vyhovoval mojim staromódnym ideám.“ (poznámka 5)

Prísediaci sudca Najvyššieho súdu William O. Douglas vzniesol obvinenie, že Spojenci boli v Norimbergu vinní zo „substitúcie moci nad princípom“. (poznámka 6) Neskôr taktiež napísal: „Vtedy som si myslel, a stále si myslím, že Norimberské procesy boli bez zásad. Zákon bol stvorený ex post facto, aby vyhovoval žiadosti a kriku doby.“ (poznámka 7)

Sovietska spoluúčasť na „Medzinárodnom vojenskom tribunáli“ mu prepožičala auru politického demonstračného procesu. Sudca I. T. Nikitčenko, ktorý predsedal slávnostnému otvoreniu pojednávania, bol sudcom v neslávnom moskovskom procese so Zinovjevom a Kamenevom v roku 1936. Pred zvolaním Tribunálu Nikitčenko vysvetlil sovietsky pohľad na akciu: (poznámka 8)

Jednáme tu s hlavnými vojnovými zločincami, ktorí už boli usvedčení a ktorých usvedčenie bolo oznámené moskovskou i krymskou [Jaltskou] deklaráciou predstaviteľov [Spojeneckých] vlád ... Celkovou ideou je zabezpečiť rýchle a spravodlivé potrestanie zločinu.

Okrem pochybného legálneho postavenia Tribunálu bol Hess a ďalší nemeckí vodcovia posudzovaní podľa štandardu, podľa ktorého neboli Spojenci nikdy posudzovaní. V ostrom kontraste k jeho verejným prejavom hlavný žalobca Spojených Štátov v Norimbergu, Robert Jackson, súkromne v liste prezidentovi Trumanovi pripustil, že Spojenci (poznámka 9)

učinili alebo činia niektoré z tých istých vecí, za ktoré súdime Nemcov. Francúzi tak porušujú Ženevskú konvenciu v zabchádzaní s [nemeckými] vojnovými zajatcami, že naše velenie vracia väzňov im zaslaných [na nútenú prácu vo Francúzsku]. Súdime pustošenie a naši spojenci ho praktizujú. Hovoríme, že agresívna vojna je zločinom, a jeden z našich spojencov presadzuje vládu nad pobaltskými štátmi na základe ničoho iného, než dobytia.

Nič lepšie nepoukazuje na základnú nespravodlivosť norimberského procesu, než zaobchádzanie súdu s Rudolfom Hessom.

Na lavici obžalovaných bol predovšetkým kvôli svojmu dôležito znejúcemu, ale akosi prázdnemu titulu zástupcu Führera. Jeho povinnosti ako Hitlerovho zástupcu boli takmer úplne ceremoniálne.: Prednášal každoročný vianočný prejav k národu, vítal delegácie etnických Nemcov zo zahraničia, objavoval sa na charitatívnych spoločenských akciách, a prezentoval Führera na každoročnom norimberskom straníckom kongrese. Tento obraz nadšeného Hessa s naširoko otvorenými očami si väčšina sveta pamätá najviac, väčšinou z krátkeho strihu z filmu Leni Riefenstahlovej z Kongresu z roku 1934, „Triumf vôle.“

Známy ako „svedomie strany“, často využíval moc a vplyv na intervenciu za obeť prenasledovania extrémistami v národno-socialistickej strane. Vo svojej podrobnej štúdií, Justice at Nuremberg, ktorá je všeobecne veľmi kritická k nemeckým obžalovaným, historik Robert E. Conot nazval Hessa „decentným a poctivým“ človekom a „pacifistom zo srdca“. (poznámka 10)

Vo svojej norimberskej obžalobe zástupcu Führera ho štyri spojenecké pčnosti predvídateľne zobrazovali najtemnejším spôsobom.(poznámka 11) „Hess začal so svojimi sprisahaneckými aktivitami okamžite po ukončení prvej svetovej vojny pridaním sa k militaristickým a nacionalistickým organizáciám“, znelo obvinenie. Pokračovalo absurdným tvrdením, že „Hess bol jedným z členov [nacistického] sprisahania, ktorý sa už v roku 1933 hlásil k cieľu úplnej svetovlády.“ Spoločná spojenecká žaloba končila týmito takmer smiešnymi slovami:

Počas rokov od roku 1920 do roku 1941 Hess zostával najvernejším a najneúnavnejším vykonávateľom Hitlerových cieľov a návrhov. Táto úplná oddanosť úspechu sprisahania vyvrcholila jeho letom v úsilí voči vojne s Anglickom [!] a na získanie anglickej podpory pre požiadavkám Nemecka proti Rusku, ktoré pomáhal pripravovať.

Diel Hessovej spoluúčasti v nacistickom sprisahaní je taký veľký, ako je diel Strany, ktorú riadil. Zločiny Strany sú jeho zločinmi.

V skutočnosti boli spojenecké dôkazy proti Hessovi slabé. Führer udržiaval svojho zástupcu ohľadne svojej zahraničnej politiky a vojenských rozhodnutí v temnotách. V Norimbergu bolo jasne stanovené, že Hess nebol prítomný na žiadnom zo stretnutí, na ktorých Hitler prejednával svoje vojenské plány.(poznámka 12) A, samozrejme, nemohol byť braný na zodpovednosť za nemecké akcie, ktoré sa udiali po jeho lete do Británie, vrátane tých, ktoré boli vykonané počas ťaženia proti Sovietskemu Zväzu.

Napriek tomu Tribunál vyhlásil Hessa za vinného zo „zločinov proti mieru“ („plánovanie a príprava agresívnej vojny“) a zo „sprisahania“ s ďalšími nemeckými vodcami na spáchanie údajných zločinov, ale za nevinného z „vojnových zločinov“ a „zločinov proti ľudskosti“.

Žiaden vážený historik dnes neverí norimberskému obvineniu, že Hess bol vinný zo „zločinov proti mieru“. Takmer celá kritika Hessa v nedávnych rokoch bola sústredená namiesto toho na jeho podpise Norimberských zákonov z roku 1935, ktoré oberali nemeckých Židov o ich práva ako plnoprávných občanov, a zakazovali sobášne medzi Židmi a nežidmi. Tieto zákony údajne „vydláždili cestu“ vyhladzovaniu Židov o niekoľko rokov neskôr.(poznámka 13) Akákoľvek je podstata tohto argumentu, Hess nemal nič do činenia s návrhom či publikáciou týchto zákonov, a jeho podpis na nich bol úplne pro forma. A aj keby, tieto zákony boli domácimi nariadeniami, ktoré mali svoje proťajšky v množstve iných krajín vrátane Spojených Štátov.

Na rozdiel od spoluobžalovaného Alberta Speera, vojnového ministra pre zbrojenie, ktorý činil viac než zástupca Führera na udržiavanie chodu nemeckej vojnovéj mašinerie, no ktorý obdržal len 20-ročný trest, Hess odmietol líškať sa Tribunálu. Za svoju lojálnu podporu Hitlera a národno-socialistického režimu neprejavil žiadne výčitky svedomia.

Vo svojom záverečnom vyjadrení k súdu 31. augusta 1946 vyhlásil:

Mal som privilégium po mnoho rokov môjho života pracovať pod najväčším synom, akého môj národ stvoril vo svojej tisícročnej histórii. Aj keby som mohol, nechcel by som vymazať toto obdobie z môjho života.

Som šťastný, že viem, že som vykonával svoju službu ľudu, svoju službu ako Nemec, ako národný socialista, ako lojálny nasledovník môjho Führera. Nič neľutujem.

Bez ohľadu na to, čo ľudia spravia, jedného dňa stanem pred súdnou stolicou Boha Večného. Odpoviem mu a viem, že ma oslobodí.

Keď došlo na posudzovanie jeho trestu, sudcovia neboli naklonení zhovievavému jednaniu s tak nekajúcnyim obžalovaným. Sovietsky sudca a jeho zástupca premýšľali, že by mal byť popravený. Britský a americký sudca a americký a francúzsky zástupca hlasovali za doživotné väzenie, zatiaľčo francúzsky sudca navrhol dvadsaťročné väzenie. Britský zástupca sa zdržal. Dohodli sa na doživotnom väzení. (poznámka 14)

Významný britský historik profesor A. J. P. Taylor zhrnul Hessov prípad vo vyjadrení z roku 1969:(poznámka 15)

Hess prišiel do tejto krajiny v roku 1941 ako vyslanec mieru. Prišiel so ... zámerom nastolenia mieru medzi Veľkou Britániou a Nemeckom.

Konal v dobrej viere. Padol nám do rúk a bolo s ním úplne nespravodlivo zaobchádzané ako s vojnovým zajatcom. Po vojne sme ho mohli prepustiť.

Hessovi nebol dokázaný žiaden zločin ... Ako ukazujú záznamy, nebol ani na jednej z tajných diskusií, kde Hitler vysvetľoval svoje vojnové plány.

Bol, samozrejme, vedúcim čleom nacistickej strany. Ale nebol viac vinný než hocaký iný nacist a alebo, ak chcete, hocaký iný Nemec. Všetci nacisti, všetci Nemci, pokračovali vo vojne. Ale kvôli tomu neboli všetci odsúdení.

Že Rudolf Hess – jediný v Norimbergu, ktorý riskoval svoj život pre mier – bol uznaný vinným zo „zločinov proti mieru“ bolo iste najironickejším prekrútením spravodlivosti Tribunálu.

Spandau

Od roku 1947 do svojej smrti bol Hess držaný v západoberlínskej väznici Spandau, ktorú riadili štyri spojenecké mocnosti. Regulácie stanovili, že „väznenie bude vo forme samoty“ a zakazovali väzenským úradníkom vôbec nazývať Hessa menom. Bol oslovovaný iba ako „väzeň číslo 7“.

Podmienky boli tak zlé, že francúzsky kaplán Pastor Casalis v roku 1950 protestoval u väzenského direktorátu: „Bezpečne sa dá povedať, že Spandau sa stalo miestom duševného mučenia v takom rozsahu, ktorý kresťanskému svedomiu nedovoľuje zostať ticho...“ (poznámka 16)

Po 20 rokov mal Hess prinajmenšom obmedzenú spoločnosť pár ďalších norimberských odsúdencov, no od októbra 1966 do svojej smrti 21 rokov neskôr bol jediným väzňom v pevnosti pripomínajúcej väznici pôvodne vybudovanej pre 600 väzňov. Bol, slovami amerického riaditeľa Spandau, podplukovníka Eugene Birda, „najosamelejším človekom na svete“.

Zadržiavanie tohto jediného muža v Spandau stálo západonemeckú vládu okolo 850 tisíc mariek ročne. Okrem toho každá zo štyroch spojeneckých mocností musela počas celého roku poskytnúť počas svojich zmien dôstojníka a 37 vojakov, ako i riaditeľa a tím dozorcov. Permanentný personál v počte 22 zahŕňal kuchárov, čašníkov a upratovačov.

V poslednom roku svojho života bol Hess slabým a krehkým starcom, napoly slepý, kráčajúci zhrbený s palicou v ruke. Žil vo fakticky úplnej izolácii podľa striktno regulovaného denného postupu. Počas jeho zriedkavých stretnutí so svojou manželkou a synom mu nebolo povolené objať ich, či len sa ich dotknúť. (poznámka 17)

Dávno pred jeho smrťou sa Hessovo uväznenie stalo groteskným a absurdným divadlom. Dokonca i Winston Churchill vyjadril ľútosť nad zachádzaním s ním. V roku 1950 napísal: (poznámka 18)

Odrážajúc celok príbehu, som rád, že nie som zodpovedný za spôsob, akým s Hessom bolo a je zaobchádzané. Akákoľvek môže byť morálna vina Nemca, ktorý stál blízko Hitlera, Hess za to pykla svojim obetavým a šialeným skutkom bláznivej benevolentnosti. Prišiel k nám z vlastnej vôle, a, aj keď bez autority, mal niečo z kvality vyslanca. Bol medicínskym, nie kriminálnym prípadom, a mal byť takto považovaný.

V interview v roku 1977 Sir Hartley Shawcross, ktorý bol hlavným britským žalobcom v Norimbergu, nazval pokračujúce väznenie Hessa „škandalom“. (poznámka 19)

Nespravodlivosť voči Hessovi nebola niečo, čo sa stane a prejde. Bolo to skôr zlo, ktoré pokračovalo, deň za dňom, po 46 rokov. Rudolf Hess bol väzňom mieru a obeť pomstychtivej doby.

Poznámky

1. Ilse Hess, *Rudolf Hess: Prisoner of Peace* (Torrance, Calif.: IHR, 1982), s. 31-38, 25-27; Wolf R. Hess, *My Father Rudolf Hess* (London: W.H. Allen, 1986), s. 17-24; Eugene K. Bird, *Prisoner # 7: Rudolf Hess*, (New York: Viking Press, 1974), s. 184, 200, 209-210.

2. W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 50, 66-67; Ilse Hess, *Rudolf Hess: Prisoner of Peace*, s. 15, 24.

3. Hessovo vyjadrenie Sirovi Johnovi Simonovi, 10. júna 1941. Citované v: Ilse Hess, *Rudolf Hess: Prisoner of Peace*, s. 14.

4. Citované v: W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 391-392.

5. Alpheus T. Mason, Harlan Fiske Stone: *Pillar of the Law* (New York: Viking, 1956), s. 716.

6. William O. Douglas, *An Almanac of Liberty* (1954), s. 96. Citované v: William J. Bosch, *Judgment on Nuremberg* (Chapel Hill, NC: Univ. of North Carolina, 1970), s. 132-133.

7. Citované v: H. K. Thompson, Jr. and Henry Strutz, eds., *Dönitz at Nuremberg: A Reappraisal*, (Torrance, Calif.: 1983), s. 196.

8. Správa Roberta Jacksona, predstaviteľa Spojených Štátov na Medzinárodnej konferencii o vojenských procesoch, London, 1945 (Washington, DC: US State Dept., 1949), s. 104-106, 303.; Whitney R. Harris, *Tyranny on Trial: The Evidence at Nuremberg* (Dallas: S.M.U. Press, 1954), s. 16-17.

9. Jacksonov list Trumanovi, 12. októbra 1945. Citované v: Robert E. Conot, *Justice at Nuremberg* (New York: Harper & Row, 1983), s. 68.

10. R. Conot, *Justice at Nuremberg* (New York: Harper & Row, 1983), s. 44.

11. Office of the United States Chief of Counsel for the Prosecution of Axis Criminality, *Nazi Conspiracy and Aggression* (11 vols.), Washington, DC: US Gov't., 1946-1948. (The "red series."), Volume 2, s. 466, 469, 477-478.
12. R. Conot, *Justice at Nuremberg*, s. 347-348, 501; W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 229.
13. Pozri napríklad: "Rudolf Hess," *Washington Post* (editorial), 19. augusta 1987; List Marvinia Hiera a Abrahama Coopera, *The New York Times*, 1. mája 1984.
14. R. Conot, *Justice at Nuremberg*, s. 487; W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 235-236.
15. *Sunday Express*, London, 27. apríla 1969. Citované v: W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 392-393.
16. W. R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 265-266.
17. Eugene K. Bird, *Prisoner # 7: Rudolf Hess*, s. 152 a na rôznych miestach.
18. Winston S. Churchill, *The Grand Alliance* (Boston: Houghton Mifflin, 1950), s. 55.
19. Interview s *Bild am Sonntag*, 10. apríla 1977. Citované v: Wolf R. Hess, *My Father Rudolf Hess*, s. 402.